

ФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ СИСТЕМНОГО МАКРОЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА: ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Професор Гальчинський Анатолій Степанович був першим архітектором реформ незалежної України. Результатом цих реформ стало формування в Україні сучасних макроекономічних інструментів управління економікою [1], [2], закладено фундамент для розвитку системного макроекономічного середовища (СМС).

1. Системне макроекономічне середовище формується [3]:

- грошовою, валютною та фінансовою системами національної економіки, ринками; цінами товарних ринків (товарів та послуг), а також ринками капіталу та праці;
- інститутами гуманітарного впливу на капітал.

СМС – це середовище:

- опосередкованого інструментами макроекономічної політики (монетарними, фінансовими, валютними) впливу на всі інституційні сектори національної економіки;
- яке формує та випробовує всі без виключення сучасні економічні інновації;
- яке своїми (макроекономічними) чинниками (дохід, ціна грошей, ціна капіталу, валютний курс, ціна товарів та послуг, ціна праці) впливає на (само)управління розвитком економіки – є «невидимою рукою ринку».

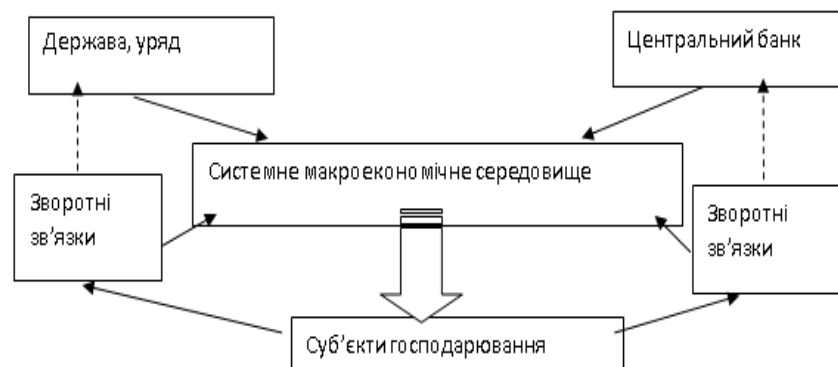

Рис. 1. Системне макроекономічне середовище [3]

Де:

- «уряд» та «центральный банк» – інститути, які, відповідно до чинного законодавства використовують інструменти макроекономічної політики – податково-бюджетну та грошово-кредитну;

- «суб'єкти господарювання» – інституційні сектори національної економіки – «домашні господарства» та «фірми» (фінансові та нефінансові корпорації);

- під «зворотними зв'язками» тут розуміються ринки, ринкові ціни; макроекономічні чинники; гуманітарні чинники, в тому числі інститути раціональної поведінки, етики та соціального капіталу.

Макроекономічні чинники розвиненого системного макроекономічного середовища мають вплив на економіку, не менший, ніж макроекономічних та політичних інструментів,

а іноді навіть і більший. Особливо це стосується самоорганізації інноваційних процесів. У недостатньо розвиненого СМС слабкість макроекономічних чинників, як правило, компенсується адміністративними важелями владних вертикалей та інститутів. У разі спрацьовування компенсаторів розвиток СМС може уповільнюватися, а інноваційні процеси загальмуватися, що особливо важко відбивається на малому та середньому підприємстві через виникнення ефекту витіснення інвестицій та відтік потоків капіталів.

Макроекономічні чинники мають секторальний вплив.

2. Системна трансформація 90-х років ХХ ст.

Наприкінці ХХ ст. змагання між США та СРСР завершилося перемогою демократії. У світі стало очевидним, що ринковим відносинам немає альтернатив. Деякі країни, особливо азійські, вважали, що для економічного прориву достатньо лише перейти на ринкові відносини, скопіювавши системи управління економіками Великої Британії чи США, здійснювали реформи, робили такі переходи й демонстрували успіхи в економічному розвитку.

Подальші дослідження [4] показали, що перехід на ринкові відносини – це лише часткове вирішення проблеми системних трансформацій, викликаних еволюцією економічних систем. Головним вектором цієї трансформації повинно стати формування системного макроекономічного середовища, яке включає економічні та гуманітарні чинники – ринкове макроекономічне середовище та соціальні інститути економічної поведінки суб'єктів відносин за аналогом північноєвропейських та північноамериканських країн. Урахування цих чинників окремими країнами, особливо гуманітарних чинників, наприклад, Південною Кореєю та Сінгапуром продемонструвало більші позитивні результати в порівнянні з країнами, що ставили акцент лише на економічні чинники, наприклад, латиноамериканськими.

В Україні трансформацію економічної системи здійснювали вчені, політики, громадські діячі з України та з-за кордону. Велику методологічну допомогу надали міжнародні університети, уряди та міжнародні фінансові організації. Багато в чому цей процес мав ознаки самоорганізації.

І все ж, провідну роль у цьому процесі грав професор Гальчинський А. С. Будучи радником Президента України, він доклав чимало зусиль для здійснення системних реформ, формування макроекономічних інструментів – грошово-кредитної та бюджетно-фінансової політики, формування інституційних засад Центрального банку та його інструментів, інституту незалежності Центрального банку, був Головою Ради Національного банку України. Анатолій Степанович приділяв увагу цивілізаційним чинникам.

На особливу увагу заслуговують результати його діяльності у формуванні інститутів реалізації демократії:

- інституалізації інформаційних потоків від електорату до Верховної Ради України та Президента України – формуванні пріоритетів;
- формуванні державного бюджету й інструментів політики Центрального банку відповідно до пріоритетів та викликів антикризової політики.

Важливим у цьому процесі він бачив створення Національного інституту стратегічних досліджень як основної ланки формування політики Президента України й оформленні її в макроекономічному форматі.

У порівнянні з іншими пострадянськими країнами українські реформи вигідно виділялися наявністю науковця на головній державній позиції. Ця перевага дала можливість оптимально поєднати науковий підхід із владними важелями. Не те, щоб в інших країнах наука не була залучена до здійснення реформ. Її роль у формуванні рішень, на відміну від України, була на другому місці, поступаючись політикуму. Посилення демократичних засад в Україні дало можливість зробити більш реальним виборчий процес, на відміну від інших країн пострадянського політичного простору.

Результат економічних реформ також відрізнявся від інших пострадянських країн. Україна першою вийшла з глибокої кризи перехідного періоду з показниками, які згодом

назвали «українським економічним дивом». На початку 2000-х років темпи зростання ВВП України перевищили 10 %, стабілізувалися ціни – темпи інфляції впали до мінімальних (навіть від’ємних) значень, дефіцит зведеного бюджету був від’ємним, державний борг – менший за 40 %, зведений бюджет – менше 30 % від ВВП.

Це були дуже хороші результати, які повторити Україні поки що не вдалося. Навпаки, в подальшому відбулися певні руйнування створених політико-економічних механізмів.

Висновки та пропозиції

1. Професор Гальчинський Анатолій Степанович – видатний економіст, дослідник, радник Президента України, архітектор макроекономічної інноваційної перебудови економіки України 90-х – початку 2000-х рр. Його діяльність матиме позитивний вплив на розвиток економіки та суспільства України ще довгі роки. В Україні має бути вдосконалено науковий інститут пам’яті видатних науковців.

2. Системне макроекономічне середовище – це середовище, що формується: грошовою, валютною та фінансовою системами національної економіки, їхніми ринками; цінами товарних ринків (товарів та послуг), ринками капіталу та праці; фондовим ринком; інститутами соціального впливу на капітал. Це – середовище опосередкованого впливу інструментами макроекономічної політики на інституційні сектори національної економіки.

СМС представляє цілісну систему із певними показниками, що характеризують стан його сформованості та зрілості. У разі його неповної сформованості або незрілості політикум, як правило, автоматично формує політекономічні компенсатори. Компенсатори мають негативні вторинні ефекти у вигляді гальмівного впливу як на розвиток СМС, так і на інноваційні процеси, додання яких є важким і відбувається через посилення гуманітарних чинників, їх ролі, в тому числі через впливи науки та освіти.

3. Домінування науки в економічній політиці дає переваги для економічного розвитку будь-якої країни у разі, коли політика стає наукоцентричною у: дослідженні проблем та викликів безпеки, формуванні пріоритетів; побудові стратегії економічного розвитку на основі сформованих наукою прогнозів розвитку та інноваційних пріоритетів; реалізації стратегії. В інших випадках її ефективність знижується. Умовами успішної реалізації такої переваги є контроль якості та точності інноваційних пріоритетів розвиненим конкурентним ринком та тестування якості політики зрілим громадянським суспільством. Тому увага політиків має зосереджуватися не стільки на підтримці бізнесу, скільки на розвиткові ринку, особливо – фондового ринку.

4. Україна має відновити процеси формування системного макроекономічного середовища. Засилля корупції є індикатором слабкості розвитку його гуманітарних чинників. Має бути приділена увага їхній трансформації та розвитку, аналогічно, як в ЄС чи США. Їхнє формування та відновлення балансу між гуманітарними та економічними чинниками [4] очікувано дасть відчутний поштовх енергії для розвитку системного макроекономічного середовища, відповідно, формування СМС повинно позитивно вплинути на економічне зростання та інноваційний розвиток, як наслідок – на посилення національної безпеки [5].

Список використаних джерел:

1. Гальчинський А. Україна: наука та інноваційний розвиток / А. Гальчинський, В. Геєць, В. Семиноженко. Київ : Оранта, 1997. 65 с.

2. Гальчинський А. Теорія грошей : навч.-метод. посіб. 4-те вид., змінене і доп. Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. 412 с.

3. Макаренко І. П. Макроекономічні умови формування та управління розвитком національних інноваційних систем : монографія. Інститут еволюційної економіки. Київ : Інтертехнологія, 2009. 320 с.

4. Макаренко І. П., Штанько Л. О. Протестантська етика і баланс економічних та гуманітарних чинників : тези доп. XVIII міжнар. наук.-практ. конф. «Антикризовий

розвиток соціальних та економічних процесів в умовах глобалізації» (Буча, 2023 р.). Київ : Міленіум, 2023. С. 94-97.

5. Жаліло Я. А. Економічна безпека країни як інтегральна характеристика стану економічної системи. *Вісник УБЕНТЗ*. 1998. № 6.